

Nr 75.

Ankom till riksdagens kansli den 16 juni 1941 kl. 9 f. m.

Utlåtande i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning om dels indragning av vissa riksbankens avdelningskontor, dels ock avskaffande av den revision av avdelningskontoren, som verkställas av särskilda av riksdagen utsedda revisorer, m. m.

I skrivelse till bankoutskottet den 16 januari 1941 hava fullmäktige i riksbanken gjort framställning angående *dels* indragning av riksbankens avdelningskontor i Mariestad och Nyköping, *dels ock* avskaffande av den revision av riksbankens avdelningskontor, som verkställas av särskilda av riksdagen utsedda revisorer.

Till stöd för sin framställning hava fullmäktige till en början anfört följande.

Vid olika tillfällen under de senaste åren ha statsmakterna betonat vikten av att de statliga utgifterna i största möjliga utsträckning minskas. Sedan stormaktskrigets utbrott har betydelsen härav framstått med ökad skärpa. I ett yttrande till statsrådsprotokollet den 21 juni 1940 anförde sålunda statsrådet och chefen för finansdepartementet, att »arbetet för att nedbringa kostnaderna för statens civila verksamhet måste med all kraft fullföljas». Bland annat borde övervägas att nedskära förvaltningsarbetet genom nedläggande av arbetsuppgifter, som icke voro oundgängliga.

Inom riksbanken pågår sedan några år en översyn av bankens inre organisation för att söka förenkla verksamheten och därigenom åstadkomma besparingar. Den ökade arbetsbelastningen under de senaste åren för de med denna översyn sysselsatta personerna har emellertid föranlett, att detta arbete icke kunnat fortsättas i den omfattning som från början avsetts. Förhållandena ha emellertid medgivit, att mera tid nu kan ägnas åt frågan.

I avvaktan på resultatet av denna revision av riksbankens inre organisation, vilken kan vara färdig tidigast om ett halvår, ha fullmäktige — med hänsyn till angelägenheten av att möjliga besparingar, som icke direkt äga samband härmed, snarast möjligt vidtagas — ansett sig böra till förnyad prövning upptaga två frågor, vilka för några år sedan varit föremål för framställningar till bankoutskottet. Dessa föranledde då icke någon åtgärd men frågorna torde under de förändrade förhållanden, som nu föreligga, med krav på alla tänkbara besparingar, böra tagas under förnyat övervägande.

Indragning av avdelningskontoren i Mariestad och Nyköping.

Såsom särskild motivering för sitt förslag om indragning av nämnda kontor anföra *fullmäktige* härefter följande:

Fullmäktige ha funnit anledning att återupptaga denna fråga på grund av bankoutskottets utlåtande den 21 maj 1940, nr 33, där det bland annat beträffande affärsbankerna säges, att »indragning av avdelningskontor på mindre orter, där mer än en bank har dylika kontor, torde i åtskilliga fall kunna ske utan större olägenhet».

Vid prövning av förhållandena inom riksbankens yttre organisation ha fullmäktige funnit, att indragning av kontoren i Mariestad och Nyköping icke skulle medföra några nämnvärt minskade inkomster för riksbanken, men däremot, som av det följande närmare framgår, en ganska avsevärd nedskärning av utgifterna.

De inkomster, som hittills redovisats till nämnda båda kontor på grund av kreditgivning till affärsbanker, sparbanker, jordbrukskasserörelsen och dylikt, skulle fortfarande komma att inflyta till riksbanken, även sedan dessa kontor indragits. Förändringarna skulle knappast medföra några nämnvärda olägenheter för dessa kreditinstitutioner.

Möjligen kommer riksbankens obetydliga direkta bankmässiga utlåning till allmänheten vid ifrågavarande kontor att något minskas, om rörelsen uppdelas på de närmast belägna avdelningskontoren. Detta förhållande torde emellertid ur ekonomiska synpunkter icke få någon nämnvärd betydelse för riksbanken.

Såväl nyssnämnda utlåning som den utlåning från avbetalnings-, bosättnings- och övriga lånefonder, som nu skötes av dessa kontor, kan i Mariestad och Nyköping ordnas genom lämpligt samarbete med postverket. Ett dylikt samarbete kan tänkas utsträckt till vissa platser, där riksbanken nu icke har något avdelningskontor.

Om avdelningskontoren i Mariestad och Nyköping indragas, kan riksbanken omedelbart inbespara så gott som hela kostnaden för avlöningen till personalen därstädes. Under 1941 avgå nämligen fem direktörer — om fullmäktige ej skulle anse sig böra förlänga förordnandet för någon av dem för ytterligare ett år — en kamrer i 24 lönegraden och en tjänsteman i 16 lönegraden vid avdelningskontoren samt dessutom vid huvudkontoret en bankokommissarie och en tjänsteman i 18 lönegraden. Då det vid kontoren i Mariestad och Nyköping finnes sammanlagt åtta tjänstemän, nämligen två direktörer, två tjänstemän i 22 lönegraden, två i 20 lönegraden och två i 18 lönegraden, kan således omedelbart göras en besparing, svarande mot avlöningen till samtliga tjänstemän vid dessa kontor. Någon vaktmästare avgår icke förrän den 1 januari 1943. De nuvarande vaktmästarna vid de till indragning föreslagna kontoren få följaktligen flyttas till annat kontor, exempelvis Stockholm, Göteborg eller Malmö. Hela lönen till dem kan följaktligen icke inbesparas utan endast den lön, som utgår till de två extra vaktmästare, vilka icke längre bliva erforderliga.

Personalbesparingen för vardera av kontoren i Mariestad och Nyköping utgör cirka 45 000 kronor eller sammanlagt alltså cirka 90 000 kronor.

Till de besparingar, som göras genom minskningen av antalet tjänstemän, komma de inkomster som riksbanken kan erhålla genom försäljning av fastigheterna i Mariestad och Nyköping respektive genom uthyrning av de av riksbanken disponerade lokalerna.

Fullmäktige hava i anslutning till det anförda hemställt, att bankoutskottet ville utverka riksdagens bemyndigande att från och med den 1 oktober 1941 indraga kontoren i Mariestad och Nyköping, samt för riksdagen framlägga förslag till därav föranledd ändring i § 3 bankoreglementet.

Vid fullmäktiges skrivelse var fogat utdrag av protokoll hos fullmäktige den 16 januari 1941, utvisande att två av fullmäktige, herrar Björnsson och Jonsson, till protokollet antecknat *särskilda uttalanden*.

Herr *Björnssons* uttalande var av följande innehåll:

Numera torde man ganska allmänt vara överens om att riksbankens avdelningskontor ej längre ha samma betydelse som förr för distributionen av sedlar och andra betalningsmedel. På grund av förbättrade samfärdsmedel och ett utvecklade postgiroväsen skulle man sannolikt utan större olägenheter för allmänheten i detta avseende kunna indraga alla avdelningskontor, möjligen med undantag för ett av kontoren i övre Norrland. Men kontorens uppgift att genom kreditgivning åt allmänheten i konkurrens med andra penninginstitut reglera kreditmarknaden har alltjämt sin stora betydelse, även om det måste medgivas, att kontoren ur denna synpunkt äro för få och ej heller alla förlagda på lämpligaste sätt.

Den omständigheten att affärsbankerna ha ett vitt förgrenat filialnät gör ingalunda en konkurrens från riksbankens sida överflödig. Genom kartellöverenskommelse är nämligen konkurrensen dem emellan väsentligt neutraliserad. Affärsbankerna ha ett naturligt intresse att hålla räntenivån så hög som möjligt för att få god förräntning av sina egna fonder, och för att få god vinst på sin rörelse kunna de, om konkurrens ej finnes, tillgodoräkna sig en betydligt större räntemarginal å inlånade medel, än de skulle kunna, om en verksam konkurrens finnes. Särskilt under de senaste åren med växande åtstramning på penningmarknaden ha bankerna också tillämpat en räntemarginal, vilken, i jämförelse med t. ex. sparbankernas, måste betecknas som oskäligt stor.

Staten har visserligen som aktieägare avgörande inflytande på två av vårt lands större affärsbanker, men dessa synas känna sig bundna av samma kartellbestämmelser, som gälla för övriga banker. Deras ekonomiska ställning, då staten förvärvade sina aktier i dessa bankbolag, var också sådan, att de näppeligen kunnat taga upp någon verklig konkurrens med de övriga affärsbankerna.

Med hänsyn till den socialekonomiskt ödesdigra verkan av höga utlåningsräntor är det på grund av berörda förhållanden nu kanske mer än eljest angeläget att göra statsmakterna skickade att effektivt reglera kreditmarknaden, och om statens möjligheter härutinnan försvagas, har detta en betydelse, mot vilken de statsfinansiella besparingar, som eventuellt kunna vinnas genom indragning av ett antal riksbankskontor, te sig synerligen anspråkslösa.

Det kan synas ligga närmast till hands att söka vinna erforderlig statlig kontroll över kreditmarknaden genom lämplig utbyggnad av riksbankens organisation. Men erfarenheten har visat, hur svårt det är att under statlig ledning förena två så skilda arbetsuppgifter som att å ena sidan vårda rikets penningväsen och å den andra genom affärsmässig kreditgivning över hela landet reglera kreditmarknaden.

Det är därför sannolikt, att man kan nå ett bättre resultat, om den senare uppgiften överlåtes å en från riksbanken fristående affärsbank, och det är

möjligt, att de av staten helt eller delvis ägda affärsbankerna kunna utnyttjas för ändamålet. Härför fordras emellertid självfallet i första hand, att de bli ekonomiskt tillräckligt starka och dessutom hållas utanför de enskilda bankernas kartellinflytande. Det är vidare ingalunda uteslutet, att våra affärsbanker genom bibehållande av icke lönande rörelsegrenar, genom ett onödigt stort filialnät och genom kostnadsfritt tillhandagående av allmänheten med olika tjänster ådraga sig kostnader, som i sista hand måste betalas av deras låntagare i stället för av dem, som tagit tjänsterna i anspråk. Det är därför enligt min mening önskvärt, att man snarast möjligt får undersökt, huruvida det icke skulle vara möjligt att komma fram till en förenklad banktyp med utlåning som huvuduppgift, vilken, om den rationellt utnyttjade våra dagars förbättrade kommunikationer och särskilt toge postverkets bankmässiga tjänster i anspråk, skulle kunna förmedla lån till väsentligt lägre pris, än det som kräves av nuvarande affärsbanker.

Befinnes det emellertid omöjligt att komma fram på denna väg, synes det mig nödvändigt att stärka riksbankens organisation, så att banken verkligen kan bedriva här åsyftad kreditgivning åt allmänheten i större skala än hittills.

Då jag i dag anser mig kunna biträda förslaget om indragning av kontoren i Mariestad och Nyköping, är det därför, att dessa båda kontor synas mig vara så förlagda, att de icke ens i en förstärkt riksbanksorganisation kunna ha en mer väsentlig uppgift att fylla, såframt riksbanken alltjämt skall ha ett förhållandevis glest kontorsnät.

Herr *Jonsson* yttrade:

Jag kan biträda förslaget om indragning av vissa kontor för att såmedelst kunna åstadkomma besparingar. Frågan om riksbankens verksamhet genom avdelningskontor i landsorten torde emellertid, om också ej i detta sammanhang så dock med det snaraste, böra upptagas till principiell behandling. Det synes mig som om man, innan man går vidare på den inslagna vägen, vore nödsakad att avgöra, huruvida riksbanken över huvud taget skall utöva någon rörelse genom avdelningskontor — med undantag möjligen av sådana i Göteborg, Malmö och någon Norrlandsstad — eller om den skall fortsätta med att genom minst ett kontor i varje län söka i någon mån direkt reglera de enskilda kreditinstitutens utlåningsverksamhet. Väljes det förra alternativet, aktualiseras frågan om upprättande av en verkligt konkurrenskraftig statlig affärsbank; stannar man för det senare alternativet, torde det vara nödvändigt att åstadkomma ej blott den omorganisation av huvudkontoret, som är å bane, utan också en rationalisering av kontorsnätet över huvud taget. För min del är jag närmast böjd att förorda upprättandet av en statlig affärsbank, eventuellt genom att Jordbrukarbanken och Göteborgs Handelsbank sammanslås och bilda stommen i ett sådant kreditinstitut.

På anmodan av bankoutskottet hava fullmäktige i särskilda skrivelser till länsstyrelserna i Skaraborgs och Södermanlands län hemställt, att länsstyrelserna efter hörande av resp. landstings förvaltningsutskott ville avgiva och till utskottet inkomma med yttrande över fullmäktiges förslag.

Länsstyrelsen i Skaraborgs län har anfört följande:

Till en början må framhållas, att avdelningskontorets i Mariestad uppgift att för statsverkets räkning mottaga penningar och verkställa utbetalningar

lärer kunna överflyttas å andra kreditorgan. Vad särskilt angår länsstyrelsens medelsdispositioner torde — i den mån hithörande uppgifter tilläventyrs ej kunna helt tillgodoses genom postgirot — återstående in- och utbetalningsuppgifter kunna överflyttas å något närbeläget annat riksbankskontor, därvid dock, efter särskild överenskommelse, någon i residensstaden befintlig enskild bank bör kunna medverka vid checkers lösande och mottagandet av insättningar å statsverkets checkräkning.

Vad angår avdelningskontorets uppgifter i övrigt och dess betydelse för bygden och dess ekonomiska liv vill länsstyrelsen åberopa vad landstingets förvaltningsutskott i avgivet yttrande¹ härutinnan anført. I anslutning härtill och då frågan om omorganisation av riksbankens avdelningskontor över huvud taget lärer vara förestående samt enär avdelningskontoret i Mariestad kan antagas för närvarande lämna överskott, vill länsstyrelsen ifrågasätta, huruvida tillräckliga skäl föreligga att nu besluta om sagda avdelningskontors nedläggande. Länsstyrelsen hemställer för den skull, att med frågans avgörande måtte få anstå, tills ifrågasatt utredning om riksbankens framtida verksamhet och organisation blivit slutförd.

I skrivelse till bankoutskottet har vidare *stadsfullmäktiges i Mariestad beredningsutskott* på anförda skäl hemställt, att förslaget om indragning av avdelningskontoret i Mariestad åtminstone för närvarande icke måtte föranleda till vidare åtgärd från utskottets sida.

Länsstyrelsen i Södermanlands län har under instämmande i vad länets förvaltningsutskott i avgivet yttrande¹ anført med bestämdhet avstyrkt den föreslagna indragningen av riksbankskontoret i Nyköping. Länsstyrelsen har därjämte i detta sammanhang framhållit, att det för länet i dess helhet vore av viss betydelse, att inom detsamma funnes ett riksbankskontor och detta icke minst genom den reglering av kreditmarknaden inom orten, som därigenom åstadkommes.

Revisionen av avdelningskontorens verksamhet.

Fullmäktige motivera sitt förslag om avskaffande av den revision av riksbankens avdelningskontor, som verkställas av särskilda av riksdagen utsedda revisorer, på följande sätt:

I det förslag till nytt bankoreglements, som fullmäktige med skrivelse den 15 mars 1934 framlade för bankoutskottet, föreslogo fullmäktige, att den revision av avdelningskontoren, som enligt § 55 mom. 1 i dåvarande (§ 20 mom. 1 i nuvarande) bankoreglements skulle verkställas av särskilda av riksdagen valda revisorer, skulle avskaffas.

Efter en historisk översikt över denna revision och dess organisation lämnade fullmäktige i nyssnämnda skrivelse en kortfattad redogörelse för den interna kontrollen över avdelningskontoren av i huvudsak följande innehåll:

Avdelningskontoren vore föremål för en omfattande och mycket ingående granskning, verkställd dels med stöd av rapporter, dels genom undersökningar på ort och ställe. Rapporterna avsåge dels kreditgivningen, dels ställ-

¹ Här uteslutet.

ningen och kassabehållningen. Vissa rapporter över beviljade krediter avlämnades, så snart dylik kredit beviljats. Sammanfattande redogörelser för kreditgivningen lämnades på bestämda tider. Rapporterna rörande ställningen och kassabehållningen insändes på de i 27 § riksbankslagen omförmälda tiderna. Dessutom avlämnade avdelningskontoren periodvis sammandrag av kontorens förvaltningsutgifter.

Undersökningarna på ort och ställe omfattade dels inspektioner av fullmäktig, vice riksbankschefen eller suppleant för fullmäktige, dels särskilda undersökningar och inventeringar, vilka på fullmäktiges uppdrag förrättades av därtill utsedda tjänstemän, minst två för varje kontor. Varje kontor inspekterades minst en gång varje år, varvid granskades i första hand kontorens kreditgivning, särskilt till andra affärsbanker, värden av kassabehållningen och inläggande värdehandlingar, underhållet av fastigheten samt skötseln av kontoret i allmänhet. De särskilda undersökningarna, vilka även ägde rum minst en gång varje år, hade karaktären av en fullständig inventering och revision av kontoret. Härvid företogs — med undantag av en realgranskning av kreditgivningen — en kontroll i alla väsentliga avseenden av rörelsen vid kontoret sedan tidpunkten för nästföregående undersökning.

Med hänsyn bland annat till denna omfattande interna kontroll ansågo fullmäktige, att revisionen av avdelningskontoren genom särskilda av riksdagen utsedda revisorer i fortsättningen kunde upphöra.

Bankoutskottet förklarade sig emellertid (utlåtande nr 78/1934) icke kunna dela fullmäktiges uppfattning, att ifrågavarande särskilda revision av avdelningskontoren vore överflödig och borde upphöra. Den revision, som förrättades av de av riksdagen valda revisorerna, vore enligt utskottets mening av särskild betydelse på grund av den kännedom om förhållandena inom ifrågavarande kontors verksamhetsområde, som dessa revisorer kunde förutsättas äga. Utskottet ifrågasatte en omformulering av instruktionen för nämnda revisorer på så sätt att de uppgifter, som borde åvila revisorerna i fråga om den mera allmänna översynen av kontoren, komme till uttryck däri.

Vid 1935 års riksdag antogs ett förslag till ändrad instruktion för riksdagens revisorer vid riksbankens avdelningskontor, innebärande bland annat att revisionen företrädesvis borde omfatta en granskning av avdelningskontorens allmänna förvaltning och deras kreditgivning. Samtidigt uttalades, att sifferrevisionen av kontorens räkenskaper ävensom kontrollen av kassabehållningen borde, såsom redan förut skedde, förrättas i samband med den interna kontrollen inom riksbanken. Denna instruktion är fortfarande gällande.

Fullmäktige ha icke kunnat finna, att den omläggning, som avsetts med 1935 års ändring av instruktionen, medfört en sådan förändring av revisionen, att fullmäktiges uppfattning om dess obehövlighet därigenom ändrats. Revisorernas verksamhet är alltså i huvudsak av lika liten betydelse som tidigare.

Fullmäktige vilja i detta sammanhang framhålla, att statsrevisorerna i regel besöka något eller några av riksbankens kontor varje år.

Kostnaderna för avdelningskontorens särskilda revisorer ha under åren 1933—1939 i medeltal uppgått till omkring 13 500 kronor per år.

De synpunkter, som fullmäktige framförde i ovannämnda skrivelse den 15 mars 1934, äro fortfarande gällande. Fullmäktige vilja därför ånyo ur besparingssynpunkt framhålla önskvärdheten av att den revision av riksban-

kens avdelningskontor, som verkställes av särskilda av riksdagen utsedda revisorer, avskaffas.

Under åberopande av vad sålunda anförts hava fullmäktige hemställt, att bankoutskottet ville föreslå riksdagen besluta,

dels att § 20 bankoreglementet skall, med omedelbar tillämpning, hava följande ändrade lydelse:

»Styrelse för avdelningskontor skall till riksdagens bankoutskott och riksdagens revisorer över stats-, banko- och riksgäldsverken avgiva berättelser angående avdelningskontorets rörelse i sin helhet. Berättelserna böra till fullmäktige inlämnas, den till bankoutskottet senast å dagen före riksdagens början och den till revisorerna senast fjorton dagar före deras sammanträde. Berättelserna skola av fullmäktige överlämnas till bankoutskottet respektive revisorerna.»

dels ock att den för riksdagens revisorer vid riksbankens avdelningskontor i orterna utfärdade instruktionen skall upphöra att gälla.

Utskottet finner sig svårligen kunna taga ställning till frågan om riksbankens avdelningskontor, innan ökad klarhet vunnits rörande de uppgifter, riksbanken har att lösa i landets ekonomiska liv. Av dessa uppgifters art beror ju i väsentlig grad den erforderliga organisationen. Valet står bland annat mellan en centralbank, som är en ren bankernas bank utan större behov av avdelningskontor, och en centralbank, som i betydande utsträckning bedriver bankmässig rörelse i konkurrens med privata affärsbanker. Vår nuvarande riksbank utgör ett mellanting mellan dessa båda typer, ehuru den under senare år alltmera närmat sig den förstnämnda. En lösning efter denna linje aktualiserar emellertid frågan om de andra medel, varöver staten behöver förfoga för att kunna trygga ur samhällssynpunkt tillfredsställande förhållanden på kreditväsendets område.

Denna fråga har berörts i två till bankofullmäktiges protokoll antecknade uttalanden av herrar Björnsson och Jonsson. I herr Björnssons uttalande framhålles, att affärsbankerna tillämpa en räntemarginal, vilken vida överstiger den vid sparbankernas kreditgivning förekommande. Enligt vad som framgått av föredragningar rörande affärsbankernas räntesättningar, som inom utskottet verkställes av bankinspektören S. J. Lindeberg och bankdirektören i A.-B. Jordbrukarbanken C. Lindahl, skulle den genomsnittliga marginal mellan in- och utlåningsräntorna, som vore erforderlig för en affärsbank under förutsättning av normal förräntning av dess eget kapital, ej kunna sättas lägre än 2½ procent. Utskottet har icke haft möjlighet att närmare undersöka grunderna för dessa beräkningar. Marginalen förefaller dock stor. Herr Björnsson ställer sig närmast avvisande till tanken på utbyggande av riksbanken till en affärsbank — en ståndpunkt, för vilken starka skäl kunna anföras — och upptar till diskussion frågan om inrättandet av en statlig affärsbank, eventuellt genom sam-

Utskottet.

manslagning av de två affärsbanker, som redan nu kontrolleras av staten. Dessa båda kreditinstitut ha på grund av sin begränsade storlek och sin lokalisering icke kunnat utöva något mera väsentligt inflytande på kreditvillkoren i vårt land. Spörsmålet huruvida tillfredsställande förhållanden inom kreditväsendet bäst tryggas genom en eller flera av det allmänna kontrollerade affärsbanker, genom en utvidgning av riksbankens affärsmässiga bankrörelse eller på andra vägar synes utskottet förtjäna närmare utredning. En dylik utredning torde i och för sig vara motiverad med hänsyn till att frågan om nyssnämnda två kreditinstituts framtida ställning kräver sin lösning.

Utskottet vill i detta sammanhang framhålla, att riksbankens ränte- och kreditreglerande verksamhet, särskilt under tider av betydande statlig upplåning, äger ett intimt samband med denna lånepolitikens skötsel. Detta förhållande är särskilt framträdande i fråga om den kortfristiga upplåningen, vilken i regel till stor del sker från kreditinstituten och påverkar penningmarknadens läge. Även i övrigt bero emellertid förutsättningarna för riksbankens politik i hög grad av den statliga lika väl som den kommunala låneverksamheten samt av den statliga finanspolitiken över huvud taget. Spörsmålet om riksbankens uppgifter, ställning och organisation synes därför böra behandlas i sammanhang med ett övervägande av frågan om de lämpliga formerna för samverkan mellan finansdepartementet, riksgäldskontoret och riksbanken samt arbetsfördelningen dem emellan. Uppenbarligen är det av största vikt, att finanspolitiken ledes på ett enhetligt sätt, vilket förutsätter, att dess olika delar samordnas och fungera med minsta möjliga friktion.

Med hänsyn till det ovan anförda vill utskottet förorda, att en förutsättningslös utredning verkställes rörande riksbankens uppgifter och organisation, tryggande av ur samhällssynpunkt tillfredsställande förhållanden på kreditväsendets område samt formerna för uppnående av enhetlighet i den offentliga finanspolitiken.

Vad härefter beträffar fullmäktiges förslag om avskaffande av den revision av riksbankens avdelningskontor, som verkställes av särskilda av riksdagen utsedda revisorer, har detta förslag icke föranlett någon erinran från utskottets sida.

Under hänvisning till vad utskottet ovan anfört får utskottet hemställa,

att riksdagen må besluta

1:o) att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa en förutsättningslös utredning rörande dels riksbankens uppgifter och organisation, dels tryggandet av ur samhällssynpunkt tillfredsställande förhållanden på kreditväsendets område, dels ock formerna för

uppnående av enhetlighet i den offentliga finanspolitiken samt därefter för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen må föranleda;

2:o) att § 20 bankoreglementet skall med omedelbar tillämpning hava den ändrade lydelse, som framgår av härvid fogade bilaga; samt

3:o) att den för riksdagens revisorer vid riksbankens avdelningskontor i orterna utfärdade instruktionen skall upphöra att gälla.

Stockholm den 13 juni 1941.

På bankoutskottets vägnar:

HARALD ÅKERBERG.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit:

från första kammaren: herrar Åkerberg, Berling, Nordborg, Sandén, Friggeråker, Nilsson i Mölnådal, von Horn och Ohlin*;

från andra kammaren: herrar Paulsen, Andersson i Falkenberg, Gustavson i Västerås, Andersson i Munkaljungby, Mattsson, Ericsson i Åtvidaberg, Wiberg och Molander i Stockholm.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Bilaga.

Förslag till ändrad lydelse av § 20 bankoreglementet.

Styrelse för avdelningskontor skall till riksdagens bankoutskott och riksdagens revisorer över stats-, banko- och riksgäldsverken avgiva berättelser angående avdelningskontorets rörelse i sin helhet. Berättelserna böra till fullmäktige inlämnas, den till bankoutskottet senast å dagen före riksdagens början och den till revisorerna senast fjorton dagar före deras sammanträde. Berättelserna skola av fullmäktige överlämnas till bankoutskottet respektive revisorerna.

Reservation

av herrar *von Horn, Nordborg, Ericsson* i Åtvidaberg och *Wiberg*, vilka an-
fört följande:

»Gentemot utskottets hemställan, att riksdagen måtte besluta föreslagen
ändring av § 20 bankoreglementet samt att den för riksbankens revisorer
vid riksbankens avdelningskontor i orterna utfärdade instruktionen skall
upphöra att gälla, ha vi ej något att erinra. Däremot anse vi, att utskottet
bort till riksdagen göra framställning i fråga om indragning av riksbankens
kontor i Mariestad och Nyköping samt därav föranledd ändring i § 3 banko-
reglementet. Alldeles oavsett den inställning man kan ha till spörsmålet om
en eventuell framtida omläggning av riksbankens arbetsuppgifter och därav
påkallad ändring i dess organisation, synes det oss uppenbart, att anledning
icke föreligger att nu avstå från den av fullmäktige berörda förhållande-
vis betydande besparing, som en indragning av avdelningskontoren skulle
innebära. I dessa tider, då statsmakterna uppmana myndigheterna iakttaga
största sparsamhet, kan det icke vara välbetänkt att lämna utan avseende
ett besparingsförslag försåvitt icke ett sådant åtgörande kan grundas på
synnerligen starka skäl. I detta fall synes så icke vara förhållandet. Tvärt-
om har enligt vår åsikt en övertygande motivering lämnats för fullmäktiges
beslut, varom också samtliga ledamöter förenat sig. Även herrar Björnsson
och Jonsson, som i särskilt yttrande förordat utredning om riksbankens or-
ganisation och verksamhet, ha förklarat sig biträda förslaget om indragning.

I likhet med utskottets majoritet anse vi, att spörsmålet om de lämpliga
formerna för enhetlig samverkan mellan finansdepartementet, riksgäldskon-
toret och riksbanken samt arbetsfördelningen dem emellan bör göras till
föremål för en utredning. Ej heller ha vi något att erinra emot att frågan
om riksbankens organisation och verksamhet inom ramen av riksbankens
nuvarande uppgifter i samband därmed hänskjutes till särskild utredning.
Någon anledning att kombinera denna med en utredning om inrättandet
av en ny statlig affärsbank, eventuell sammanslagning och utbyggnad av de
två affärsbanker, som nu kontrolleras av staten, utvidgning av riksbankens
affärsmässiga rörelse för att åstadkomma att riksbanken i väsentlig om-
fattning finge karaktär av affärsbank eller vidtagande av någon åtgärd av
annat slag, åsyftande att skapa en vidsträckt statlig affärsbanksverksamhet,
synes oss däremot icke föreligga.

För att en sådan utredning skulle kunna vara motiverad bör rimligen
förutsättas *dels* att kreditväsendets nuvarande organisation uppvisar ur
sammällssynpunkt sådana brister och olägenheter, att omedelbara åtgär-
der till följd härav måste anses påkallade, *dels ock* att grundad anledning

finnes för antagandet, att dessa brister och olägenheter icke kunna elimineras genom lämpliga åtgärder inom ramen för nuvarande organisation. Det har icke gjorts sannolikt, än mindre påvisats, att någondera av dessa förutsättningar föreligger.

Vad man synes vilja vinna genom tillskapandet av en statlig affärsbank torde vara dels förbilligande av bankkrediterna genom ökad konkurrens och dels ernående av ett fastare grepp över affärsbankerna från det allmännas sida. Försöket att nå detta mål genom en utbyggnad av det nuvarande bankväsendet med en mångfald nya kontor synes oss emellertid vara ekonomiskt betänkligt, samtidigt som tillvägagångssättet icke torde leda till det överinseende i allmänhet över bankväsendet, som utskottsmajoriteten synes eftersträva. En ökning av antalet bankkontor måste förorsaka ytterligare stegring av de totala kostnaderna för kreditväsendet och därmed även en ytterligare fördyring av krediterna. Det är i detta sammanhang också anledning erinra om 1940 års bankoutskotts utlåtande nr 33, vari bland annat beträffande affärsbankerna framhålles, att indragning av avdelningskontor på mindre orter, där mer än en bank har dylika kontor, i åtskilliga fall torde kunna ske utan större olägenheter.

En vida rationellare väg synes oss vara att — därest man, såsom utskottsmajoriteten till synes åsyftar, vill skapa garantier mot befarade framtida missförhållanden inom bankväsendet — vidga befogenheterna för det redan existerande statliga kontrollorganet på förevarande område, nämligen bank- och fondinspektionen. Om å ena sidan bankinspektionens uppgifter enligt nu gällande instruktion formellt äro begränsade till att avse tillvaratagandet av insättarnas intressen, har å andra sidan i praktiken en utvidgning av inspektionens kompetensområde ägt rum, och såvitt känt är ha bankerna städse lojalt efterkommit inspektionens anvisningar. Om man emellertid önskar få fastslaget, att bankinspektionen icke endast har rättighet utan även har skyldighet att kontrollera bankernas verksamhet jämväl ur annan synvinkel än insättarnas intressen, synes det ligga närmast till hands att i motsvarande mån även formellt vidga inspektionens befogenheter.

Tanken på en utvidgning i dylik riktning har redan tidigare framförts. I det av överståthållaren Torsten Nothin, disponenten Elof Ericsson och statssekreteraren Frans Severin den 9 december 1935 avlämnade betänkandet om folkförsörjning och arbetsfred (S. O. U. 1935: 65), vari bl. a. även frågan om penning- och bankväsendet gjorts till föremål för utredning, föreslogs nämligen, »att åt särskilda sakkunniga uppdrages att utarbeta förslag till riktlinjer för en utvidgning av bankinspektionens kompetensområde och befogenheter ävensom för den förändring i bankinspektionens organisation, som för ändamålet erfordras». Erinras må även, att 1939 års bankoutskott i sitt utlåtande nr 50 framfört tanken, att bank- och fondinspektionens verksamhet, som för närvarande avser att främst tillvarata insättarnas intressen, skulle utökas till att omfatta även uppgiften att ur

det allmännas synpunkt beakta, att låntagarnas intressen icke otillbörligen undertryckas.

Kungl. Maj:t har emellertid härutinnan icke tagit något initiativ eller framlagt något förslag för riksdagen, synbarligen enär något behov av reform i detta hänseende prövats icke förefinnas.

Med hänvisning till vad som ovan anförts anse vi, att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte besluta

1:o) att i enlighet med bankofullmäktiges framställning indraga riksbankens avdelningskontor i Mariestad och Nyköping samt godkänna härav föranledd ändring i § 3 bankoreglementet;

2:o) att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa en förutsättningslös utredning rörande dels riksbankens uppgifter och organisation inom ramen av dess nuvarande verksamhetsområde, dels formerna för uppnående av enhetlighet i den offentliga finanspolitiken, dels ock utvidgning av bank- och fondinspektionens kompetensområde och befogenheter samt därefter för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen må föranleda;

3:o) att § 20 bankoreglementet skall med omedelbar tillämpning hava den ändrade lydelse, som föreslagits av bankofullmäktige; samt

4:o) att den för riksdagens revisorer vid riksbankens avdelningskontor i orterna utfärdade instruktionen skall upphöra att gälla.»

Särskilt yttrande

av herr *Ohlin*, som anförde:

»Frågan om den indragning av två avdelningskontor, som bankofullmäktige föreslagit, äger enligt min mening ej ett sådant samband med resultatet av den ovan berörda utredningen, att anledning finnes att uppskjuta denna indragning, vilken framstår som en väl motiverad besparingsåtgärd. Det synes mig, att riksdagen icke bör utan synnerligen vägande skäl avslå ett förslag av denna art, varom bankofullmäktige — åt vilka riksdagen anförtrött skötseln av riksbanken — enhälligt framlagt förslag.

Jag anser därför, att utskottet bort föreslå riksdagen att besluta indragning av riksbankens avdelningskontor i Mariestad och Nyköping.»